

Ткаченко О.В.
кандидат економічних наук,
професор кафедри економічної теорії
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ВПЛИВ РОЗСІЯНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО УКРАЇНСТВА НА ПОВОЄННИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

Міграційні процеси супроводжують розвиток людської цивілізації з давніх часів, а за умов глобалізації їх характерною ознакою стає масовість, що перетворює міграцію на звичайне явище. Існують різні причини міграційних процесів, вони можуть бути обумовлені низкою соціально-політичних та економічних чинників, зокрема: низьким рівнем життя в окремих країнах, нестачею ресурсів та робочих місць, військовими конфліктами, епідеміями тощо.

Україна перебуває серед країн-«лідерів», що мають велику кількість своїх мігрантів у світі. Якщо охопити всіх українських мігрантів, починаючи з першої хвилі міграції, які проживають поза межами України, та їх нащадків, то загальна чисельність світового закордонного українства сягає близько 20 мільйонів осіб. Перша хвиля української міграції (70-ті роки 19 ст.) названа економічною, оскільки була викликана насамперед важким економічним становищем значної частини населення. Друга хвиля (між двома світовими війнами) мала політичну компоненту і стала основою формування української свідомості на чужині. Третя хвиля була спровокована Другою світовою війною і подіями, що розвивалися після її завершення, і мала виразний політичний аспект. Четверта стала подібною до першої хвилі, оскільки економічний складник, а саме пошук гідної праці, став її головною причиною.

Наразі ми можемо спостерігати п'яту міграційну хвилю, що спричинена військовою агресією з боку РФ, і проявляється в масовій міграції, зокрема виїзді мільйонів українців за кордон. За даними Eurostat, станом на 2024 рік у країнах ЄС знайшли прихисток близько 4,3 мільйони українських громадян, більшість з яких осіли в Польщі, Німеччині, Чехії та інших країнах Європейського Союзу [1]. Ще близько 1 млн перебувають у Британії,

США, Канаді та деяких країнах Латинської Америки. Це створює як виклики, так і можливості для повоєнного відновлення та формування нової моделі розвитку України.

Аналіз масштабів, динаміки, напрямків п'ятої міграційної хвилі дозволяє охарактеризувати її як розсіяну міграцію. Остання є формою міграції, за якої переміщення населення відбувається не зосереджено в одному напрямку чи до певного центру, а розпорошено по різних територіях. Іншими словами, люди переселяються не масово в одне місце, а поодинці або невеликими групами в різні населені пункти, часто на великі відстані один від одного. Основними рисами такої міграції є: відсутність єдиного центру притягіння — люди можуть переселятися в різні регіони чи країни; невеликі масштаби окремих переміщень, але загалом вони можуть охоплювати значну кількість людей; поступовість — міграція відбувається не одночасно, а протягом певного часу; роззосередженість мігрантів — вони не утворюють компактних громад.

Чи підтверджуються визначені риси розсіяної міграції реаліями сучасної міграції? Українці мігрують не в одну конкретну країну, а розселилися по всьому світу (Польща, Німеччина, Чехія, Канада, Італія, Іспанія, США, Велика Британія, країни Балтії та ін.). Навіть у межах однієї країни українці живуть у різних містах і регіонах, а не формують компактні поселення. Хвилі виїзду тривають з 2014 року (окупація Криму, вторгнення на Донбас) і посилюються після 2022 року. Тобто вона має тривалий і багатоетапний характер. Частина людей перемістилася всередині країни, а інша (значно більша) виїхала за кордон.

Отже, п'яту хвилю міграції можна характеризувати як вимушену, масову, а за способом розселення — як розсіяну. На думку Олексія Куца, вона породила унікальне соціально-економічне явище — «розсіяне європейське українство» [2]. Наголос на європейську приналежність обумовлений концентрацією українських біженців у країнах ЄС.

Міграційна криза (в Україні залишилося за різними оцінками 28-30 млн), яка виникла внаслідок війни в Україні, гостро ставить потребу вирішення проблеми повернення українських біженців додому для повоєнної відбудови України. Проте варто усвідомлювати, що цей процес не буде легким і швидким. За результатами опитувань, готовність повернутися додому визначається трьома основними факторами: завершення війни, наявність гарантій безпеки, впровадження політичних реформ. Також більшість респондентів відповіли, що обов'язковими умовами є

поліпшення ситуації на ринку праці та боротьба з корупцією. Без виконання хоча б однієї з перерахованих умов лише 3 % біженців готові повернутися додому.

А отже, поряд з пошуком шляхів вирішення проблеми повернення українців варто зосередитися на пошуку можливостей використання потенціалу «розсіяного українства».

Валовий продукт українських громад за кордоном (ВПП) становить близько 175 млрд доларів США, що співмірно з внутрішнім ВВП України. Найбільші показники ВПП мають українці в Німеччині (52 млрд дол.) та Польщі (17 млрд дол.) [3]. Мільйонна когорта українських мігрантів в Європі є в певному сенсі унікальною — 60 % мігрантів працездатного віку мають вищу освіту. Це значно більше, ніж у мігрантів з Сирії, Афганістану, країн Латинської Америки чи Африки, де цей показник не перевищує 15 %. Такі громади стають не лише економічно активними, а й культурними центрами підтримки української ідентичності. Економічна взаємодія з українською діаспорою може стати додатковим ресурсом для інвестицій, обміну досвідом та розвитку цифрової економіки.

Серед основних напрямів використання потенціалу «розсіяного українства» варто відзначити: економічну підтримку, політичну і дипломатичну підтримку, інформаційно-культурну роль, людський капітал. Економічна підтримка може передбачати інвестиції і підприємництво (вкладення коштів у відновлення бізнесу, створення робочих місць, підтримка стартапів, створення транснаціональних економічних кластерів); грошові перекази (важливе джерело валютних надходжень, підтримка внутрішнього попиту); передача досвіду (сучасні підходи до управління, технологій, освіти, медицини); розвиток цифрових платформ співпраці, а також механізмів соціального підприємництва для українців за кордоном. Такі ініціативи сприятимуть формуванню стійких зв'язків між громадянами України та її діаспорою [4].

Окрему увагу необхідно приділити використанню штучного інтелекту (ШІ) у збереженні національної ідентичності. Інструменти ШІ дозволяють створювати цифрові архіви культури, автоматизувати переклад українських медіа, підтримувати вивчення мови серед діаспори. Застосування ШІ в освітніх і культурних проєктах може посилити українську присутність у глобальному інформаційному просторі, формуючи новий рівень цифрового патріотизму [5]. Отже, «розсіяне європейське українство» — це не лише наслідок вимушеної міграції, а й потужний економічний, культурний, інформаційний, людський ресурс, здатний стимулю-

вати розвиток сучасної України. Воно може стати «другою армією відбудови» України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Migration data portal: Ukrainian refugees in the EU. (2024). *Eurostat*. <https://ec.europa.eu/eurostat/>.
2. Куш, О. (2025). Від біженців до інвесторів. час думати, як повертати трильйони розсіяного українства додому. *Дзеркало тижня*. <https://zn.ua/ukr/macroeconomics/vid-bizhentsiv-do-investoriv-chas-dumati-jak-povertati-triljoni-rozsijanoho-ukrajinstva-dodomu>.
3. GDP data by country and diaspora estimates. (2024). *World Bank*. <https://data.worldbank.org/>.
4. Ukrainian Diaspora Economic Report. (2023). *Ministry of Economy of Ukraine*. Kyiv.
5. Artificial Intelligence and Cultural Identity Preservation. (2023). *UNESCO*. Paris.